

Μαρία Νάνου

Χαιρετισμός στην τιμητική Εκδήλωση για τον Επίτιμο Έφορο Αρχαιοτήτων

ΛΑΖΑΡΟ ΔΕΡΙΖΙΩΤΗ

Βόλος, 23 Οκτωβρίου 2019

Σεβασμιώτατε, αξιότιμε κ. Δεριζιώτη, κυρίες και κύριοι

Σας καλωσορίζω στη σημερινή εκδήλωση που συνδιοργανώνουν ο πολιτιστικός φορέας της Ι. Μ. Δημητριάδος «Μαγνήτων Κιβωτός, για τη διάσωση του πολιτιστικού αποθέματος» και ο Τομέας Έρευνας, Διαχείρισης και Συντήρησης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων και Κειμηλίων, της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών Βόλου, τον οποίο έχω την τιμή να εκπροσωπώ.

Τομέας που -όπως εξυφάνεται και από την ονομασία του- έχει ως αντικείμενο τη μελέτη, καταγραφή, συντήρηση και ανάδειξη των εκκλησιαστικών μνημείων και κειμηλίων που βρίσκονται εντός των ορίων αρμοδιότητας της Μητροπόλεως Δημητριάδος, σε αγαστή πάντοτε συνεργασία με τις αρμόδιες Εφορείες Αρχαιοτήτων Μαγνησίας και Λάρισας. Στο πλαίσιο αυτό κατανοείτε γιατί εξαρχής εκδηλώσεις όπως η σημερινή εντάσσονται στους στόχους του Τομέα, ως ελάχιστο δείγμα αναγνώρισης του έργου και της προσφοράς προσώπων που με προσήλωση, «ιεραποστολική» τολμώ να πω, αφιέρωσαν τη ζωή τους στη διάσωση, διατήρηση και ανάδειξη των μνημείων και των κειμηλίων του βυζαντινού μας παρελθόντος. Στην κατηγορία των ανθρώπων αυτών συγκαταλέγεται, όχι άδικα, και ο τιμώμενος σήμερα Επίτιμος Διευθυντής Αρχαιοτήτων κ. Λάζαρος Δεριζιώτης.

Με τον τιμώμενο μας συνδέει μακρά συνεργασία και, το σημαντικότερο, εκτίμηση και φιλία. Γι' αυτό και θα μου επιτρέψετε στον εναρκτήριο αυτό χαιρετισμό, μετά από μια σύντομη σκιαγράφιση της ζωής και του έργου του, να μοιραστώ μαζί σας κάποιες μνήμες του παρελθόντος περισσότερο προσωπικές.

Ο Λάζαρος Δεριζιώτης, με καταγωγή από τον Πειραιά, σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου εκτός από την αγαπημένη του επιστήμη συνάντησε και την αγαπημένη του Αμαλία, συμφοιτήτρια και μετέπειτα σύζυγο και συνάδελφο. Αποφοίτησε το 1966 και μετά τη στρατιωτική του θητεία και το γάμο του, διορίστηκε το 1968 ως φιλόλογος στο Μουσουλμανικό Γυμνάσιο Κομοτηνής. Ωστόσο, η δυνατή του αγάπη για την επιστήμη της Αρχαιολογίας και μάλιστα της Βυζαντινής περιόδου, τον ώθησε να λάβει μέρος στις εξετάσεις για να εισαχθεί στην Αρχαιολογική Υπηρεσία τον Ιούνιο του 1970. Τοποθετήθηκε τότε στη 2^η Περιφέρεια Βυζαντινών Αρχαιοτήτων με έδρα τη Θεσσαλονίκη, όπου υπηρέτησε αρχικά στην άτυπη Επιμελητεία της Βέροιας. Στη Λάρισα, έδρα της ομώνυμης Εφορείας Αρχαιοτήτων η οποία στη συνέχεια μετονομάστηκε σε 7^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, φθάνει το 1973. «Φθάνει για να μείνει», όπως λέγεται ... Και όντως έμεινε για τριάντα ολόκληρα χρόνια, τα πλέον γόνιμα και δημιουργικά της ζωής του, μέχρι τη συνταξιοδότησή του το 2003. Έμεινε να προΐσταται, να συντονίζει και να ερευνά μια εκτεταμένη γεωγραφική περιφέρεια με τεράστιο ανασκαφικό, μνημειακό και καλλιτεχνικό πλούτο διάσπαρτο στους τέσσερις θεσσαλικούς νομούς, τη Φθιώτιδα και την Ευρυτανία. Παλαιότερα, μάλιστα, η αρμοδιότητα της

Εφορείας έφθανε μέχρι και τα Γρεβενά. Υπήρξε ο πρώτος και μακροβιότερος Έφορος Βυζαντινών Αρχαιοτήτων με έδρα τη Λάρισα. Οργάνωσε την Εφορεία σχεδόν «εκ θεμελίων», δημιούργησε τις κατάλληλες υποδομές και δομές (διοικητικές και επιστημονικές, συγκρότηση αρχείου καταγραφών και φωτογραφικού), όλα όσα εξασφάλισαν τη μετέπειτα ανάπτυξη και αποτελεσματικότητα της πάλαι ποτέ 7^{ης} Εφορείας, που αναμφισβήτητα φέρει ανεξίτηλο το δικό του στίγμα. Όλα αυτά δεν τα έκανε μόνος, αλλά με λίγους αρχικά, αργότερα περισσότερους, άξιους συναδέλφους αρχαιολόγους, μηχανικούς, συντηρητές, τεχνίτες οι οποίοι ανδρώθηκαν κοντά του. Εκπρόσωποί τους είναι σήμερα κοντά μας και θα μας μιλήσουν διεξοδικά για το τεράστιο έργο πολιτισμού που επιτελέστηκε επί τρεις δεκαετίες.

Γιατί «βυζαντινή αρχαιολογία» τον ρώτησα κάποτε και γιατί μια ολάκερη ζωή στη Λάρισα; Στο πρώτο ερώτημα η απάντηση ήταν άμεση, ξεκάθαρη σαν τον ίδιο: λόγω της εκκλησιαστικής προπαιδείας, της στενής σχέσης του οικογενειακού περιβάλλοντος με το σώμα της Εκκλησίας ... Για τούτο, αγαπητοί φίλοι, και η διαφορετική προσέγγιση, η διαφορετική όραση του αντικειμένου της βυζαντινής τέχνης από τον επιστήμονα αρχαιολόγο Λάζαρο Δεριζιώτη, ολοφάνερη τόσο στην επαγγελματική όσο και στη συγγραφική του δραστηριότητα. Για τον Λάζαρο Δεριζιώτη οι ποικίλες εκφάνσεις της βυζαντινής τέχνης (αρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική, μικροτεχνία) υπηρετούν τη ζωή και την πράξη της Εκκλησίας ως ζωντανού Σώματος Χριστού, τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν και το μέλλον. Αποτελούν κυήματα τέχνης λειτουργικής, η μελέτη τους προϋποθέτει την ένταξη και κατανόησή τους στο περιβάλλον που τα δημιούργησε και όχι την εξέτασή τους ως απλές εκδηλώσεις της εθνικής ή παγκόσμιας ιστορίας της τέχνης, χωρίς βεβαίως και αυτό να αποκλείεται από τον διεσταλμένο προσωπικό του ορίζοντα πρόσληψης της βυζαντινής τέχνης.

Στο δεύτερο ερώτημα «γιατί μια ολάκερη ζωή στη Λάρισα;» η απάντηση ήρθε πάλι αυθόρμητη, ειλικρινής και αποκαλυπτική: «... τα μνημεία-μαγνήτες της Θεσσαλικής γης ...», μνημεία εν πολλοίς άγνωστα στη μέχρι τότε έρευνα, παρόλο το σημαντικό έργο των προγενεστέρων (Παύλου Λαζαρίδη, Νίκου Νικονάνου, Ευτυχίας Κουρκουτίδου). Μνημεία, ωστόσο, εξαιρετικά σημαντικά για την πορεία και την εξέλιξη της βυζαντινής και κυρίως της μεταβυζαντινής ζωγραφικής, ενός τομέα που κατά προτεραιότητα μονοπώλησε το προσωπικό του ερευνητικό ενδιαφέρον. Ανάμεσά τους, συγκαταλέγονται τα καθολικά της μοναστικής πολιτείας των Μετεώρων (του «Αγίου Όρους» της Θεσσαλίας), αλλά και άλλα σημαντικά μοναστικά καθιδρύματα, όπως η μονή Δουσίκου και η μονή Κορώνης. Στα περισσότερα από αυτά εκπροσωπούνται επάξια τα σημαντικότερα καλλιτεχνικά ρεύματα της μεταβυζαντινής ζωγραφικής του 16^{ου} αιώνα, η κρητική καλλιτεχνική παράδοση και αυτή της βορειοδυτικής Ελλάδας, και μάλιστα με έργα των σημαντικότερων ζωγράφων, του Κρητικού Θεοφάνη, του Τζώρτζη, του Φράγγου Κατελάνου, των αδελφών Φράγγου και Γεωργίου ιερέως των Κονταρήδων. Ωστόσο είναι η κρητική ζωγραφική του 16^{ου} αιώνα, που τόσο γόνιμα σφράγισε και τη νεότερη εκκλησιαστική τέχνη, αυτή που κέρδισε το επιστημονικό και ερευνητικό ενδιαφέρον του τιμώμενου σήμερα Λάζαρου Δεριζιώτη. Έρευνες και αναστηλωτικά και ανακαινιστικά έργα πεδίου, μελέτες και δημοσιεύσεις ήταν το αποτέλεσμα της μακρόχρονης ενασχόλησής του με τις μονές των Μετεώρων, του Δουσίκου, της Τατάρνας, των εκκλησιών της Αγιάς. Αληθινά πολύτιμη κληρονομιά για τη μεταγενέστερη έρευνα.

Άφησα στο τέλος μια ακόμη πτυχή του ανθρώπου και Εφόρου Λάζαρου Δεριζιώτη. Τον γνώρισα το 1987, όταν ως μεταπτυχιακή φοιτήτρια πέρασα με περίσσια συστολή το κατώφλι της 7^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων στη Λάρισα, με αίτημα την άδεια μελέτης αλλά και την πρόσβαση στα αρχεία της Υπηρεσίας, στο πλαίσιο της έρευνας που έκανα για τα μνημεία του 17^{ου} αιώνα στο Πήλιο. Πώς να ξεχάσω το ειλικρινές ενδιαφέρον που έδειξε, την προσήνεια, την ευγένεια, τη διάθεση να βοηθήσει με την πείρα που ο ίδιος διέθετε. Πώς να ξεχάσω το φιλικό κλίμα συνεργασίας, τις γόνιμες συζητήσεις για τη μεταβυζαντινή ζωγραφική, τις συμβουλές και υποδείξεις ... Και έκανε κάτι ακόμη περισσότερο ... Η πρόσβαση σε άγνωστα τότε τοιχογραφημένα μνημεία, συχνά δυσπρόσιτα σε ορεινές περιοχές ήταν σχεδόν αδύνατη για μένα με τα ελάχιστα οικονομικά μέσα που διέθετα και χωρίς αυτοκίνητο ... κατανοείτε, επομένως, τι «δώρο Θεού» ήταν η πρότασή του να με ειδοποιεί κατά διαστήματα και να επισκέπτομαι μαζί με το κλιμάκιο της Υπηρεσίας τα μνημεία που με ενδιέφεραν. Αυτός ήταν ο άνθρωπος Λάζαρος Δεριζιώτης και ο μεγάλος τρόπος με τον οποίο δεχόταν και βοηθούσε τους νέους τότε, εκτός Υπηρεσίας επιστήμονες ... Ακόμη και το πρώτο μου Συνέδριο, το 1990 στη Λυών, στο Διεθνές Αρχαιολογικό Συνέδριο για τη Θεσσαλία, συμμετείχα έπειτα από δική του πρόταση, και βεβαίως ακολούθησαν και άλλες ... Χαίρομαι που σήμερα, με την ευκαιρία της τιμητικής αυτής εκδήλωσης έχω την ευκαιρία δημόσια να τον ευχαριστήσω από καρδιάς για την καλοσύνη, τη βοήθεια, τη φιλία και την αγάπη του ... ήταν τιμή μου!

Σεβασμιώτατε, αγαπητές κυρίες και κύριοι, νομίζω ότι έδωσα μόνο ένα στίγμα του προσώπου και της πολύπλευρης προσφοράς του Λάζαρου Δεριζιώτη, ο οποίος μαζί με τους εκλεκτούς συναδέλφους του, σε ρόλο «πολυεργαλείων» -επιτρέψτε μου την έκφραση- έθεσαν εαυτούς στη διάσωση, συντήρηση, ανάδειξη και προβολή των υλικών μαρτυριών της βυζαντινής και μεταβυζαντινής μας παράδοσης. Τόσο ο ίδιος, όσο και οι συνεργάτες του εργάστηκαν για τριάντα χρόνια με γνώση, πάθος και ζήλο για το αντικείμενό τους, με σεμνότητα, αυταπάρνηση και αγάπη. Τιμώντας τη θέση τους ως δημόσιοι λειτουργοί, δεν έμειναν σε όσα όφειλαν να κάνουν, έκαναν πολύ περισσότερα. Κάποτε, αγαπητέ Λάζαρε, μου είπες πως παιδί ακόμη η αγάπη σου για την κλασική μουσική σου δημιούργησε την επιθυμία να θέλεις να γίνεις μαέστρος ... Εκτιμώ πως κατά κάποιο τρόπο τελικά το κατάφερες: έκανες το παιδικό όνειρο πραγματικότητα, αφού με περισσή μαεστρία οργάνωσες, συντόνισες και ανέδειξες ένα πλούσιο έργο πολιτισμού στην 7^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Αυτή ήταν η δική σου «ορχήστρα»! Ευχαριστούμε για τις αριστοτεχνικές «μελωδίες», θα ηχούν για πάντα στις διασωθείσες πέτρες, τις πλίνθους και τα σεμνά χρώματα των βυζαντινών θεσσαλικών μνημείων.

Σας ευχαριστώ!